

GLOBALLASHUV JARAYONIDA IJTIMOY TARMOQLARNING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI

Nazarov Ravshan Nazarovich

**Qarshi davlat universiteti, Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi,
+998 97 316 29 62**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15332509>

Zamonaviy dunyoda ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining ajralmas qismiga aylangan. Ular ijtimoiy muloqot shakllarini o'zgartirib, jamiyatning turli sohalarida ijobiy va salbiy o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Ushbu jarayonlarni ijtimoiy-falsafiy tahlil qilishda quyidagi jihatlar alohida ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy tarmoqlar muloqot chegaralarini olib tashladi, odamlar millat, til yoki hududiy chegaralardan qat'i nazar muloqot qila oladilar. Bu insoniyatni birlashish jarayonlariga yaqinlashtiradi. Ijtimoiy tarmoqlarda haqiqiy va virtual dunyo chegarasi tobora xiralashmoqda. Bu haqiqatning o'ziga xos nisbiylikka aylanishiga olib keladi. Algoritmlar orqali shakllangan individual axborot oqimi insonlarni o'z fikrlari bilan cheklangan "filtr pufagi"da qoldiradi, bu esa dialog va diversifikatsiyani cheklaydi.

Foydalanuvchilar ko'pincha o'z shaxsiy ma'lumotlarini ijtimoiy tarmoqlarda bo'lishadi, bu esa maxfiylik va xavfsizlik masalalarini dolzarb qiladi. Shaxsning virtual makonda o'zini namoyon qilish shakli ko'pincha real hayotdan farqlanadi, bu esa "real men" va "virtual men" o'rtasidagi ziddiyatni keltirib chiqaradi. Ijtimoiy tarmoqlarda o'zaro aloqalar ko'pincha yuzaki bo'lib, chuqur shaxsiy muloqotni zaiflashtirishi mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlar xalq harakatlarini tezkor tashkil etish va fikr almashishni ta'minlaydi. Internetga kirish imkoniyatining notekisligi ijtimoiy tabaqalanishni kuchaytirishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlardan haddan tashqari foydalanish insonning haqiqiy ijtimoiy hayotdagi faolligini susaytiradi.

Ijtimoiy tarmoqlar bilim olishning yangi shakllarini taklif qiladi, masalan, onlayn kurslar, ilmiy guruhlar, va mavzular bo'yicha jonli muhokamalar. Soxta axborot va dezinformatsiya o'quv jarayoniga salbiy ta'sir qiladi. Ta'limda ko'proq interaktiv va ko'p platformali yondashuvlar rivojlanmoqda.

Internet axloqi, jumladan, ijtimoiy tarmoqlarda xatti-harakatlar qoidalari, axloqiy muammolarni hal qilishda yangi paradigmalarni shakllantirishni talab qiladi. Ijtimoiy tarmoqlarda tahdid, tahqir yoki yolg'on axborot tarqatish kabi holatlar axloqiy muammolarni kuchaytirmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar bir tomondan shaxsiy fikrni namoyish etishni rag'batlantirsa, boshqa tomondan, ommaviy xatti-harakatlarning qattiq bosimiga olib kelishi mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlardagi algoritmlar va sun'iy intellekt inson xulq-atvorini boshqarish darajasiga yetmoqda. Bu erkinlik va axloqiy mas'uliyat o'rtasida muvozanat talab qiladi. Ijtimoiy tarmoqlarni boshqaruvchi kompaniyalar jamiyatga foyda keltirish uchun o'z mas'uliyatlarini anglab yetishlari lozim.

O'qituvchilar va talabalar o'rtasida tezkor aloqa o'rnatishga imkon beradi. Dars materiallari, qo'llanmalar va ma'lumotlarni tezkor ulashish osonlashadi. Masofaviy ta'limni rivojlantirish: Zoom, Google Meet kabi vositalar bilan birgalikda ijtimoiy tarmoqlar masofaviy ta'limda muhim rol o'ynaydi. Yangi o'quv platformalari: Facebook yoki Telegram kabi tarmoqlar darslar uchun maxsus guruhlar yaratishga imkon beradi. Ilmiy tadqiqotlar

tarqalishi: Ijtimoiy tarmoqlar orqali ilmiy maqolalar, webinarlar va tadqiqot natijalari bilan o'rtoqlashish mumkin. Talabalar hamkorligi: Talabalar o'zaro guruh bo'lib ishlashlari va bilimlarini almashishlari mumkin. Ta'lim resurslariga kirishning kengayishi: Har bir foydalanuvchi bepul ta'lim manbalariga, jumladan, video darslar va elektron kitoblarga kirish imkoniyatiga ega. Onlayn kurslar: Ijtimoiy tarmoqlar orqali ommalashgan Coursera, Khan Academy kabi platformalar o'z auditoriyasini kengaytiradi. Motivatsiya oshishi: Talabalar o'z yutuqlarini ulashish orqali o'zlarini rag'batlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Yangi o'quv usullarining paydo bo'lishi: Video darslar, jonli efirlar va o'yinli o'quv usullari keng qo'llanila boshladi. Chalg'ituvchi omillar: Talabalar ko'p vaqtlarini ijtimoiy tarmoqlarda o'yinlar va muloqotga sarflashlari mumkin. Yolg'on ma'lumotlar tarqalishi: Noto'g'ri ma'lumotlarni haqiqiy deb qabul qilish xavfi mavjud. Kiberbullying (tahqir): Ijtimoiy tarmoqlar tahqir va bosim uchun platforma bo'lib xizmat qilishi mumkin. Kontent filtrlashning qiyinligi: Yoshga mos kelmaydigan yoki noto'g'ri kontentga talabalar duch kelish ehtimoli mavjud. Akademik qoidalarining buzilishi: Plagiat va boshqalar fikrlarini o'zlashtirish ko'payishi mumkin. E'tiborning pasayishi: Talabalar ko'p ma'lumotlarni qayta ishlash natijasida diqqatni bir joyga to'plash qiyinligini his qilishadi. Ko'rish va sog'liq muammolari: Ijtimoiy tarmoqlarga ko'p vaqt ajratish sog'liq muammolarini keltirib chiqarishi mumkin. Xususiylik masalalari: Talabalar o'z shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishda ehtiyotsizlik qilishlari mumkin. Tekshiruv qiyinligi: O'qituvchilar uchun talabalar o'quv jarayonida qanday qatnashayotganini kuzatish qiyinlashadi. Bo'sh vaqtning noto'g'ri taqsimlanishi: Talabalar ta'limdan ko'ra ijtimoiy tarmoqlarga ko'proq vaqt ajratishlari mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish bugungi zamonaviy jamiyatda muhim ahamiyat kasb etadi, ammo ulardan foydalanganda axloqiy me'yorlarga rioya qilish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning axloqiy me'yorlari

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish. Boshqalar haqida shaxsiy yoki maxfiy ma'lumotlarni ulashishdan saqlanish. Foydalanuvchilar o'z shaxsiy ma'lumotlarini xavfsiz saqlash va begona shaxslarga oshkor qilmaslik mas'uliyatini unutmasliklari kerak.

Hurmat va odob saqlash. Fikr-mulohazalarda, xabar va sharhlarda haqoratli, tajovuzkor yoki kamsituvchi til ishlatmaslik. Har bir insonning fikrini hurmat qilish, hatto bu fikr sizning nuqtai nazarangizdan farq qilsa ham.

Mazmun va haqiqiylikka e'tibor berish. Ishonchli manbalardan foydalanish va yolg'on ma'lumotlarni tarqatishdan saqlanish. Manipulyatsion yoki soxta kontentni tarqatish axloqiy jihatdan noto'g'ri hisoblanadi.

Kiberxavfsizlik me'yorlariga rioya qilish. Havfsiz parollardan foydalanish va shubhali havolalarni bosmaslik. Boshqalar qurilmalarini buzishga harakat qilmaslik yoki zararli dasturlarni tarqatmaslik.

Zarar yetkazmaslik tamoyili. Boshqalarga ruhiy, jismoniy yoki moddiy zarar yetkazadigan harakatlardan tiyilish. Kibertahqir (cyberbullying), tahdid va trollingdan voz kechish.

Intellectual mulkka hurmat bilan munosabatda bo'lish. Mualliflik huquqlariga rioya qilish, ruxsatsiz materiallarni tarqatmaslik. Manba ko'rsatish orqali kontent mualliflarini hurmat qilish.

Bolalar va o'smirlar xavfsizligini ta'minlash. Yosh foydalanuvchilarni zararli yoki mos kelmaydigan kontentdan himoya qilish. Voyaga yetmaganlar haqida ma'lumot yoki tasvirlarni

ulashishda ehtiyotkor bo'lish.

Axloqiy muammolar va ularni hal qilish usullari. Kiberhujumlar va tahqirlar: Bu muammoni hal qilish uchun maxsus qoidalar joriy qilish va ularga rioya qilinishini kuzatish zarur. Yolg'on axborot tarqatish: Faktlarni tekshirish madaniyatini shakllantirish va ijtimoiy tarmoqlar algoritmlarini yaxshilash kerak. Xususiy hayotga tajovuz: Foydalanuvchilarni o'z huquqlari haqida xabardor qilish va himoya mexanizmlarini kuchaytirish lozim.

Axloqiy madaniyatni shakllantirish yo'llari. Ta'lim va xabardorlik oshirish. Maktab va oliy ta'lim tizimlarida ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish axloqi bo'yicha darslar o'tkazish. Jamiyatda namunali xatti-harakatlarni targ'ib qilish. Axloqiy me'yorlarga rioya qiluvchi shaxslar va tashkilotlarni rag'batlantirish. Qonuniy mexanizmlarni takomillashtirish. Axloqiy buzilishlar uchun javobgarlik tizimini kuchaytirish.

Xulosa

Ijtimoiy tarmoqlarning ta'lim tizimiga ijobiy va salbiy ta'sirlari mavjud. Uning imkoniyatlaridan samarali foydalanish uchun talabalar, o'qituvchilar va ota-onalar ongli yondashuvni rivojlantirishlari lozim. Shu bilan birga, o'quv tizimida axborot xavfsizligi va odob-axloq me'yorlariga rioya qilish zarur.

References:

Используемая литература: Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asilbek, Khojayorov. "History of Sufism in Nasaf Oasis." *Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies* (2993-2599) 1.6 (2023): 15-19.
2. Ходжаёров, Асилбек Отабек угли. "СОМОНЙЛАР ДАВРИДА НАСАФ ШАҲРИНИНГ ИЖТИМОЙИ, ИҚТИСОДИЙ ВА МАЪНАВИЙ ҲАЁТИ." *ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ* 6.1 (2023).
3. Хўжаёров, Асилбек Отабек ўғли. "ҚАШҚАДАРЁ ВОҲАСИ АЛЛОМАЛАРИ ИЛМИЙ МЕРОСИНИНГ АҲАМИЯТИ." *INTERNATIONAL CONFERENCES*. Vol. 1. No. 21. 2022.
4. Хўжаёров, Асилбек. "ЎРТА АСРЛАРДА НАСАФ ВОҲАСИ ИЛМИЙ-АДАБИЙ ҲАЁТИ." *Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования* 2.7 (2023): 41-43.
5. Бўриев, Очил, Шерзод Искандаров, and Асилбек Хўжаёров. "Абу Райҳон Берунийнинг "Ҳиндистон" асари ноёб этнографик манба сифатида." *Academic research in educational sciences* 3 (2022): 399-411.
6. Khojayorov, A. (2023). The scientific-literary environment of the Nasaf oasis in the middle ages. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(3), 885-888.
7. Khojayorov, A. (2024). *JURISPRUDENCE OF MUHAMMAD BAZDAWI (IX–XII CENTURIES)*. Collection of scientific papers «SCIENTIA», (February 23 2024; Amsterdam, Netherlands), 188-191.
8. Хўжаёров, А. О. (2024). МИРЗО УЛУҒБЕКНИНГ АСТРОНОМИЯ ИЛМИ РИВОЖИГА ҚЎШГАН ҲИССАСИ. *Science and innovation*, 3(Special Issue 3), 332-336.
9. Бўриев, О., & Хўжаёров, А. О. (2024). ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИ РЕНЕССАНСИ-УЙҒОНИШ ДАВРИНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ. *Science and innovation*, 3(Special Issue 3), 115-123.